

Тетяна Анатоліївна ШЕВЧУК,
кандидат юридичних наук
(Харківський національний університет внутрішніх
справ, м. Харків, Україна)

ВІКТИМОЛОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА ВТЯГНЕННЯ В ЗАНЯТТЯ ПРОСТИТУЦІЄЮ

Розглянуто проблему віктимологічної профілактики втягнення в заняття проституцією. Визначено роль жертви у механізмі вчинення злочину, передбаченого статтею 303 КК України «Сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією». Охарактеризовано осіб, які мають ризик стати жертвами втягнення в заняття проституцією. Окреслено основні площини реалізації заходів віктимологічної профілактики – ними є організаційно-управлінська, інформаційна правова та виховна.

Ключові слова: *проституція, втягнення в заняття проституцією, сутенерство, віктимна поведінка, віктимологічна профілактика, жертва злочину, протидія злочинності об'єкти віктимологічної профілактики, суб'єкти віктимологічної профілактики.*

Постановка проблеми. Криміналізація сучасного українського суспільства є найбільш небезпечним проявом його культурної та моральної деградації. Причинами цього є і довгі роки застою, і кризові явища в різних сферах та інститутах суспільного життя. Як наслідок спостерігається поступове знецінення моральних норм і принципів, руйнація інституту сім'ї, збільшення кількості злочинів проти громадського порядку та моральності, пов'язаних з організацією заняття проституцією. Сьогоднішні реалії свідчать про існування в Україні налагодженої системи секс-бізнесу зі звідниками, утримувачами домів розпусти, сутенерами й торгівцями «живим товаром», у тому числі з наявністю міжнародних зв'язків. Ця діяльність має ознаки злочинного промислу, дедалі частіше має організований характер, здійснюється з чітким розподілом ролей та функцій і вивченням ринку сексуальних послуг (своєрідний злочинний маркетинг). у підґрунті цього виду злочинної діяльності лежить експлуатація проституції у вигляді сутенерства, втягнення в заняття

проституцією, створення місць розпусти та звідництва. Ситуація, що склалась у цій сфері, становить суттєву загрозу для гармонійного розвитку суспільства й вимагає пошуку ефективних запобіжних заходів, серед яких особливе місце посідає віктимологічний напрямок, адже результати кримінологічних і соціологічних досліджень та узагальнення матеріалів судової практики яскраво свідчать про виключно важливе місце в детермінації втягнення в заняття проституцією потерпілої особи, аморальна, провокуюча, легковажна, неуважна чи занадто довірлива поведінка якої може спровокувати перетворення її на жертву злочину.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. у науці кримінального права та кримінології питанням протидії злочинам проти моральності взагалі та втягненню у заняття проституцією зокрема, приділялася і приділяється увага в працях таких українських та зарубіжних учених, як Р. А. Арсланбекова, І. С. Аліхаджієва, О. М. Балакірева, І. О. Бандурка, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, Н. Л. Волкова, В. О. Глушков, С. Ф. Денисов, А. П. Дяченко, О. М. Костенко, Л. С. Кучанська, А. В. Ландіна, І. П. Лановенко, К. Б. Левченко, В. А. Ломако, П. С. Матишевський, Г. М. Міньковський, П. П. Михайленко, В. О. Навроцький, А. Х. Степанюк, Є. Л. Стрельцов, Є. В. Фесенко, Н. В. Уханова, О. М. Федик, С. В. Шлик, А. Є. Шпаков та ін. Однак надбання дослідників зосереджено переважно на кримінологічному аналізі цього виду злочинності та виокремленні заходів протидії без урахування віктимологічної складової. Окремі аспекти віктимологічної профілактики втягнення в заняття проституцією взагалі не досліджено, а існуючі позиції авторів щодо окресленого питання є суперечливими, що обумовлює звернення наукової уваги автора на зазначену проблематику.

Метою статті є розробка заходів віктимологічної профілактики втягнення в заняття проституцією на основі дослідження основних особистісних характеристик особи жертви злочину.

Виклад основного матеріалу. Віктимологічна профілактика являє собою самостійний вид профілактики злочинності, який охоплює специфічну діяльність соціальних інститутів і правоохоронних органів, спрямовану на виявлення, усунення або нейтралізацію обставин і ситуацій, які формують віктимну поведінку й обумовлюють вчинення злочинів, виявлення груп ризику та конкретних осіб із підвищеним ступенем віктимності та вплив на них із метою відновлення або активізації їх захисних властивостей, а також розробка або вдосконалення вже наявних спеціальних засобів захисту громадян від злочинів та віктимізації [1, с. 81]. Ця діяльність є неможливою без урахування особи жертви конкретного виду злочину, яка є однією із центральних для наук, пов'язаних із розробкою питань злочинності, перш за все для кримінологічної віктимології, яка досліджує її в комплексі як окрему цілісну структуру, що складається із взаємопов'язаних внутрішніх елементів. Що стосується злочинів, пов'язаних з організацією заняття проституцією, то віктимологічний напрям має виключне значення для організації успішної протидії їм. у цьому випадку віктимологія покликана дати відповіді на

питання, ким є постраждала особа, які фактори впливали на її розвиток, яким є механізм її поведінки в тій чи іншій ситуації та чому саме ця особа стала жертвою втягнення в заняття проституцією. Та, урешті-решт, це є основою для подальшого вироблення комплексу запобіжних заходів, спрямованих на уникнення ситуацій, у яких приводом до втягнення до заняття проституцією може стати поведінка потенційної жертви злочину.

Результати попередньо проведених нами досліджень [2] свідчать, що більшість осіб, які були втягнуті в заняття проституцією, належала до вікової групи від 18 до 30 років (при чому досить великим був відсоток у віці від 13 до 18 років). Освітній рівень таких осіб був низьким – більшість із них мали неповну середню або професійно-технічну освіту. Переважну більшість становили незаміжні або розлучені. Близько 80 % жертв втягнення в заняття проституцією ніде не працювали, а отже перебували у скрутному матеріальному становищі. Майже половина із них мала попередні судимості (більшість була притягнута до адміністративної відповідальності за заняття проституцією або до кримінальної відповідальності переважно за вчинення корисливих злочинів). Жертви втягнення в заняття проституцією нерідко згодом займаються звідництвом або створенням чи утриманням місць розпусти, сутенерством або ж втягненням у заняття проституцією, що свідчить про те, що вони часто за своєю моральною, культурною, правовою та соціальною деформацією й деградацією часто мало чим відрізняються від правопорушників. Тому у таких осіб спостерігається підвищений ризик перетворення з жертви втягнення в заняття проституцією на злочинця, що є найтипівішим проявом філософського закону єдності та боротьби протилежностей.

Вивчення характерних ознак особи – жертви злочину є базисом, міцною основою для здійснення віктимологічної профілактики, головним завданням якої є розробка й реалізація комплексу заходів, спрямованих на зниження рівня віктимності окремих категорій населення (характеристика яких була дана вище) стати жертвами злочинів, пов'язаних з експлуатацією проституції.

Конкретизуючи заходи віктимологічної профілактики втягнення в заняття проституцією, вважаємо за доцільне розглядати їх у таких площинах: в організаційно-управлінській, інформаційній, правовій і виховній.

До заходів віктимологічної профілактики, які слід уживати *в організаційно-управлінській сфері*, слід віднести ті, що пов'язуються з функціонуванням системи державних і недержавних органів та установ, одним із напрямів діяльності яких є профілактика втягнення в заняття проституцією. До основних із них слід відносити такі:

- забезпечення належної взаємодії між підрозділами Національної поліції України й іншими відомствами та установами з метою координації їх діяльності під час здійснення віктимологічної профілактики в зазначеному напрямку;

- підвищення рівня ефективності роботи соціальних служб щодо виявлення осіб, які ведуть аморальний спосіб життя, займаються бродяжництвом та ін.;

- підвищення рівня професійної підготовки працівників служб, які безпосередньо здійснюють віктимологічну профілактику втягнення в заняття проституцією, їх знання основ психології та педагогіки;

- залучення до здійснення профілактичних заходів спеціалістів у сфері комп'ютерних мереж і технологій задля забезпечення безпеки спілкування у соціальних мережах (особливо стосовно неповнолітніх);

- сприяння впровадженню в соціальну практику державних проектів і цільових програм з протидії втягненню в заняття проституцією з висвітленням їх реальних результатів у ЗМІ;

- розробка та подальше ефективне впровадження спеціальних новітніх методик з виявлення осіб, що характеризуються підвищеною віктимністю (потенційних і латентних жертв втягнення в заняття проституцією); створення мережі спеціалізованих органів та установ, головною метою діяльності яких була б профілактика втягнення в заняття проституцією та корекційна робота з жертвами цього виду злочинних посягань;

- ведення обліку потерпілих від втягнення в заняття проституцією осіб (створення відповідних баз даних), вивчення їх особистісних характеристик.

Інформаційний напрямок профілактики втягнення в заняття проституцією пов'язано, перш за все, із використанням потенціалу засобів масової інформації (далі ЗМІ), адже саме вони на сьогодні відіграють важливу роль у вирішенні багатьох соціальних завдань, зокрема пов'язаних з профілактикою злочинності.

Вплив ЗМІ на людину починається з раннього віку та триває все життя. По суті в сучасному світі ЗМІ взяли на себе значну частину функцій з формування свідомості людей, виховання їх поглядів, ідей, звичок тощо. Людина, яка раніше не зустрічалася з тією чи іншою проблемою, завдяки їх можливостям змогла познайомитися з найрізноманітнішими проявами суспільного життя, скласти про них певне уявлення та сформувані відповідне ставлення до них [3, с. 26].

До основних практичних заходів у цьому напрямку слід віднести такі:

- інформування широких верств населення про можливе виникнення небезпечних ситуацій, пов'язаних із втягненням у заняття проституцією;

- активізація профілактичної діяльності серед населення щодо інформування громадськості про реальні загрози, які спричиняють проституція та діяльність, пов'язана з організацією її заняттям;

- усебічне дослідження феномену жертви втягнення в заняття проституцією з висвітленням основних причин віктимізації;

- поширення інформації про організації, які допомагають жертвам втягнення в заняття проституцією, їх основні методи роботи;
- поширення телефонів довіри та гарячих ліній для жертв втягнення в заняття проституцією;
- систематичне інформування населення про найбільш резонансні злочини, пов'язані з організацією заняттям проституцією, типові способи їх учинення та необхідні й допустимі заходи самозахисту від таких посягань;
- організація проведення прес-конференцій, дебатів і брифінгів із зазначеної проблематики.

Правовий вектор віктимологічної профілактики втягнення в заняття проституцією має бути спрямований, перш за все, на забезпечення нормативного супроводження реалізації відповідними суб'єктами заходів віктимологічної профілактики. Необхідність розробки цього напрямку обумовлюється постійними змінами в законодавстві та реформуванням правоохоронних органів. До основних заходів, яких слід уживати в цьому плані, слід віднести такі:

- удосконалення існуючої нормативно-правової бази профілактики втягнення в заняття проституцією шляхом приведення її у відповідність до сучасних соціально-політичних реалій суспільства;
- узгодження її з основними положеннями міжнародних стандартів у сфері віктимологічної профілактики втягнення в заняття проституцією;
- ухвалення дієвих нормативно-правових актів, спрямованих на забезпечення безпеки потерпілих від втягнення в заняття проституцією осіб, створення умов для їх подальшої соціальної, психологічної, медичної та правової підтримки й реабілітації;
- розробка правових механізмів захисту жертв втягнення в заняття проституцією, забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної злочином, і реабілітація таких осіб.

Виховний напрям віктимологічної профілактики втягнення в заняття проституцією полягає у здійсненні поступального впливу на підростаюче покоління та дорослих осіб, корекція поведінки людей, приведення її у відповідність до вимог права та моралі, що полягає у вжитті таких заходів:

- підвищення якості морального виховання як частини культурного виховання населення;
- розвиток системи статевого виховання з раннього віку дитини й на всіх етапах її становлення та розвитку, профілактика розпусного способу життя, випадкових сексуальних контактів;
- виховання з дитинства сприйняття як найвищої цінності свого фізичного та морального здоров'я;
- підвищення ролі сім'ї у профілактиці девіантної поведінки неповнолітніх, виховання в дітях здатності протистояти негативним впливам сучасного світу;

- пропаганда правових знань, проведення семінарів і тренінгів за тематикою законних способів захисту своїх прав від злочинних посягань.

Висновки. Підсумовуючи, слід указати, що правоохоронні органи не повною мірою використовують увесь арсенал заходів віктимологічної профілактики втягнення в заняття проституцією. Під час її здійснення необхідно враховувати весь спектр властивостей особистості потерпілої особи, її місця у механізмі злочинної поведінки та ролі у вчиненні злочину.

Зважаючи на те, що проституція, так само як і діяльність, пов'язана з організацією її заняттям, є соціально обумовленою, протидіяти їй, окрім спеціалізованих суб'єктів, має саме соціум в особі громадських організацій на основі росту національної свідомості та в тісній взаємодії державних і недержавних організацій із використанням позитивного зарубіжного досвіду. Це є запорукою зміцнення гарантій прав і свобод людини та успішної протидії зазначеному злочинному явищу.

Перспективним для подальших досліджень вбачається аналіз ролі ЗМІ та громадських організацій у віктимологічній профілактиці втягнення в заняття проституцією, адже вони становлять значний масовий досить ефективний та інтенсивний потенціал у розрізі розглядуваної проблематики. Саме їх активність у політичному та соціальному житті країни повинна привертати увагу всього суспільства до появи та розповсюдження діяльності, пов'язаної з організацією заняттям проституцією.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Давиденко В. Л. Віктимологічна профілактика як напрям протидії злочинності. *Європейські перспективи*. 2015. № 1. С. 78–81.
2. Шевчук Т. А. Віктимологічні особливості жінок, які стали жертвами втягнення в заняття проституцією. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2017. №1 (15). С. 109–116.
3. Кушнарьов С. В. Влив засобів масової інформації на формування правосвідомості неповнолітніх: зарубіжний та вітчизняний досвід. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2009. № 2. С. 24–31.

Стаття надійшла до редакції 15.05.2019.

Татьяна Анатольевна ШЕВЧУК,

кандидат юридических наук

(Харьковский национальный университет внутренних дел)

ВИКТИМОЛОГИЧЕСКАЯ ПРОФИЛАКТИКА ВОВЛЕЧЕНИЯ в ЗАНЯТИЕ ПРОСТИТУЦИЕЙ

Рассмотрена проблема виктимологической профилактики вовлечения в занятие проституцией. Определена роль жертвы в механизме совершения преступления, предусмотренного статьей 303 УК Украины

«Сутенерство или вовлечение лица в занятие проституцией». Дана характеристика лиц, имеющих риск стать жертвами вовлечения в занятие проституцией. Очерчены основные плоскости реализации виктимологической профилактики, которыми являются организационно-управленческая, информационная, правовая и воспитательная.

Ключевые слова: *проституция, вовлечение в занятие проституцией, сутенерство, виктимное поведение, виктимологическая профилактика, жертва преступления, противодействие преступности, объекты виктимологической профилактики, субъекты виктимологической профилактики.*

Tetiana A. SHEVCHUK,

PhD in Law

(Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine)

VICTIMOLOGICAL PREVENTION OF INVOLVING INTO PROSTITUTION

The article deals with the problem of victimological prevention of involving in prostitution. The author has defined the role of the victim in the mechanism of committing a crime under the Art. 303 of the Criminal Code of Ukraine "Pimping or Involving a Person in Prostitution". The characteristics of persons who are at risk of becoming victims of being involved in prostitution have been provided. The basic planes for the implementation of victimological prevention have been outlined. These are organizational, managerial, informational, legal, educational.

Key words: *prostitution, involvement in prostitution, pimping, victim behavior, victimological prevention, victim of a crime, crime combating, objects of victimological prevention, subjects of victimological prevention.*